

ILMASTOVASTUUN OPPIMINEN

kyselyvastauksia nykytilasta ja kehittämistarpeista

1.11.2019

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Sisällys

1 Kyselyn toteutus	3
2 Vastaajat	3
3 Ilmastovastuun oppimisen nykytila	5
3.1 Motivaatio ja osaaminen	5
3.2 Ilmastovastuun oppimisen paikat	6
3.3 Ilmastovastuun oppimisen kannalta merkitykselliset asiat.....	8
3.4 Ilmastovastuun oppimisen esteet ja haasteet	11
4 Ilmastovastuun oppimisen kehittämistarpeet ja tulevaisuuden visioita	15
5 Ilmastovastuun oppimisen iskulauseita	18

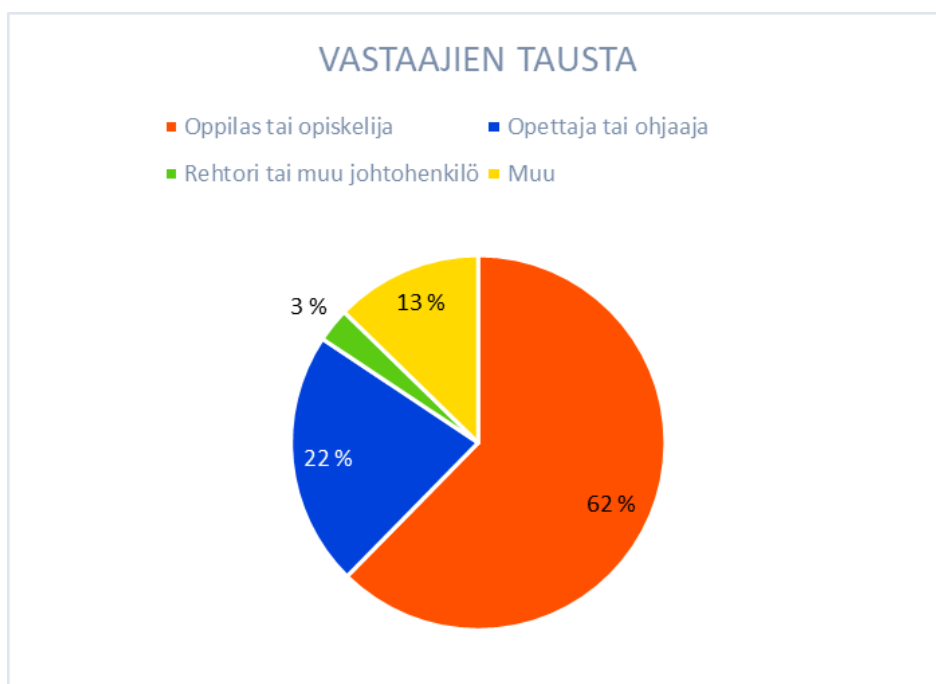
1 Kyselyn toteutus

Keväällä 2019 osana Ilmastovastuu koulutuksessa -vaikutusohjelmaa kerättiin verkkokyselyllä kokemuksia ja näkemyksiä siitä, mikä on ilmastovastuun oppimisen tämänhetkinen tilanne kouluissa ja oppilaitoksissa ja muissa oppimisen yhteisöissä. Lisäksi vastanneiden oli mahdollista kertoa kehitysehdotuksia ja omia näkemyksiään tulevaisuuden ilmastovastuusta. Kysely osoitettiin oppilaille, opiskelijoille, opettajille ja koulutuksen toimijoille sekä sidosryhmille. Kysely oli avoimesti vastattavissa verkkosivuilla ja siitä välitettiin tietoa eri kanavia pitkin. Kyselyn tuloksia käytettiin taustana ilmastovastuun oppimisen toimenpideohjelman laadinnassa.

Tämän raportin on laatinut ohjelmavastaava Anne Liimatainen. Kyselytulosten analysoinnissa avusti korkeakouluharjoittelija Alina Kaarnisto.

2 Vastaajat

Kyselyyn vastasi yhteensä 1456 henkilöä, joista 908 (62 %) oli oppilaita tai opiskelijoita. Opettajia tai ohjaajia vastaajista oli 320 (22 %) ja rehtoreita ja muuta johtoa 43 (3 %). Loput vastaajista olivat muun muassa järjestöjen edustajia, asiantuntijoilta ja vanhempia (Kuvio 1). Ikäryhmittäin tarkasteltuna suurin vastaajaryhmä olivat 15-18 vuotiaat, joilta saatiin 608 vastausta (42 %) (Kuvio 2).

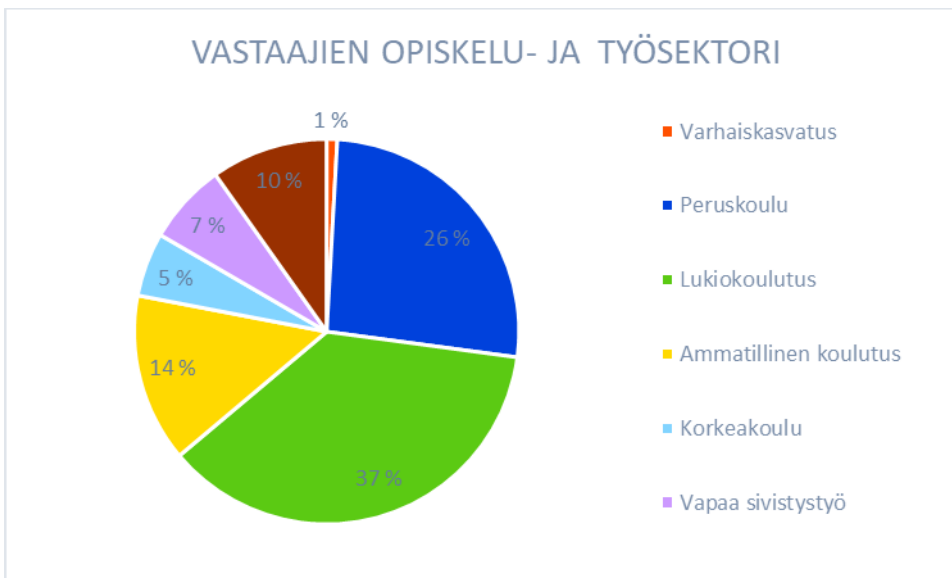

Kuvio 1. Vastaajien tausta

Kuvio 2. Vastaajien ikäjakauma

Vastaajista 535 (37 %) edusti lukiokoulutusta. Peruskoulusektorilta vastasi 382 (26 %) ja ammatillisesta koulutuksesta 206 (14 %). Korkeakouluista vastasi 78 (5 %), vapaasta sivistystyöstä 99 (7%) ja varhaiskasvatuksesta 13 (1 %). Kyselyyn vastanneista 143 (10 %) ei opiskellut tai työskennellyt koulutussektorilla (Kuvio 3).

Kuvio 3. Vastaajat opiskelu- ja työsektoreittain

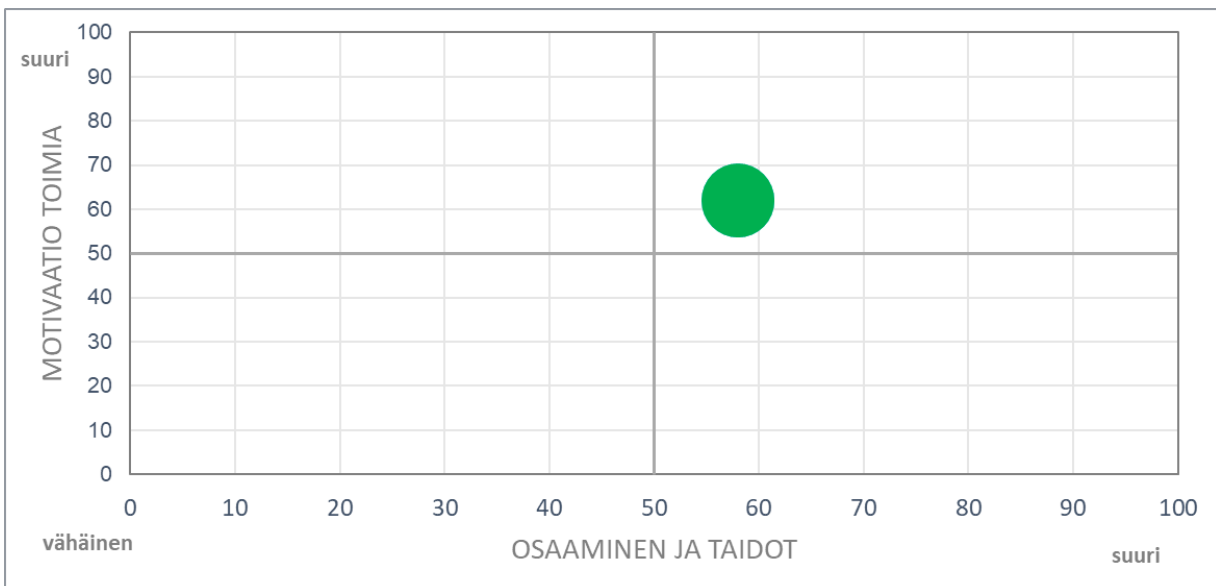
3 Ilmastovastuun oppimisen nykytila

Ilmastovastuun oppimisen nykytilaa selvitettiin kysymällä:

- mikä on vastaajien motivaatio sekä arvio osaamisesta ja taidoista toimia ilmastovastuullisesti
- missä tai keneltä ilmastoasioista on opittu
- miten tärkeänä pidetään ilmastovastuun oppimista
- mitkä asiat ovat tärkeitä ilmastovastuun oppimisessa
- mitä merkittäviä esteitä ja haasteita on ilmastovastuun oppimisessa.

3.1 Motivaatio ja osaaminen

Kyselyyn vastanneet ovat motivoituneita toimimaan ilmastovastuullisesti ja heillä on myös osaamista ja taitoa toimia ilmastovastuullisesti. Asteikolla 0 (vähäinen) – 100 (suuri) vastaajat sijoittuvat motivaation suhteen kohtaan 62 ja osaamisen ja taitojen suhteen kohtaan 58 (Kuvio 4).

Kuvio 4. Motivaatio sekä osaaminen ja taidot toimia ilmastovastuullisesti

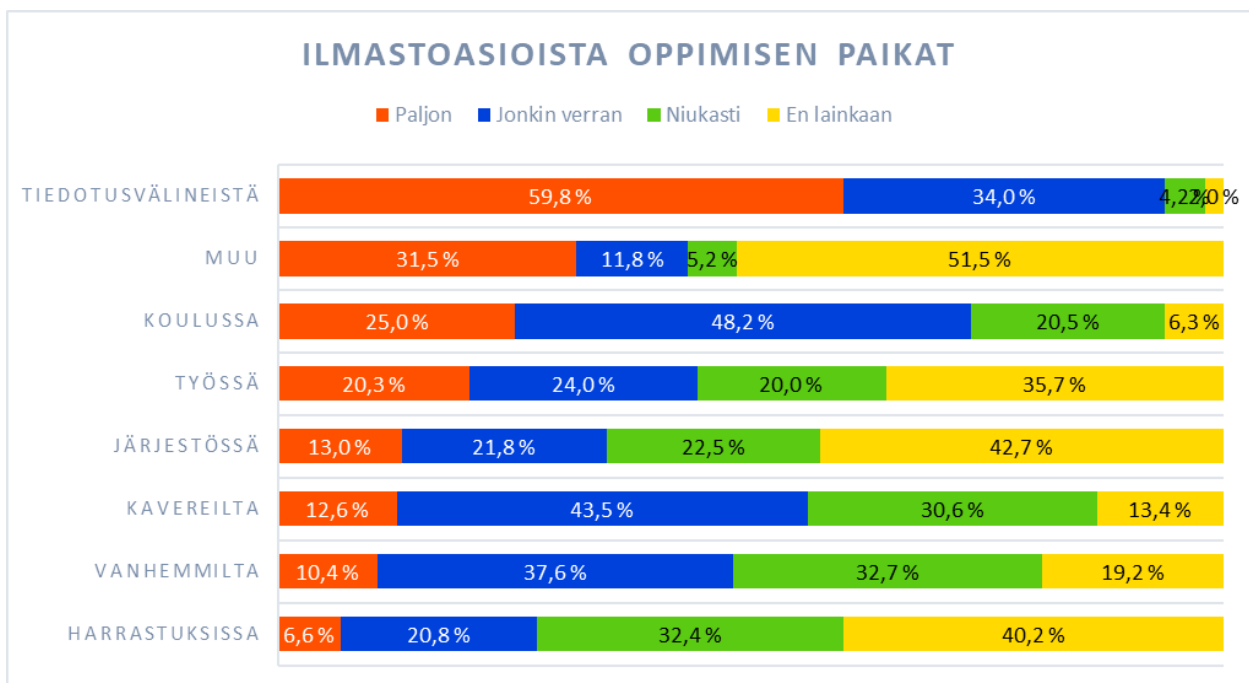
Ilmastovastuun oppiminen nähdään erittäin tärkeänä. Asteikolla yhdestä kymmeneen (1 = ei tärkeä ja 10 = erittäin tärkeä) kyselyyn vastanneista 672 (47,2 %) valitsi numeron 10, kun taas ainoastaan 11 (0,8 %) vastanneista valitsi numero yhden. Useat arvioivat tärkeyden myös numeroille 8 ja 9 (Kuvio 5).

Kuvio 5. Ilmastovastuun oppimisen tärkeäksi kokeminen, vastanneiden määrä

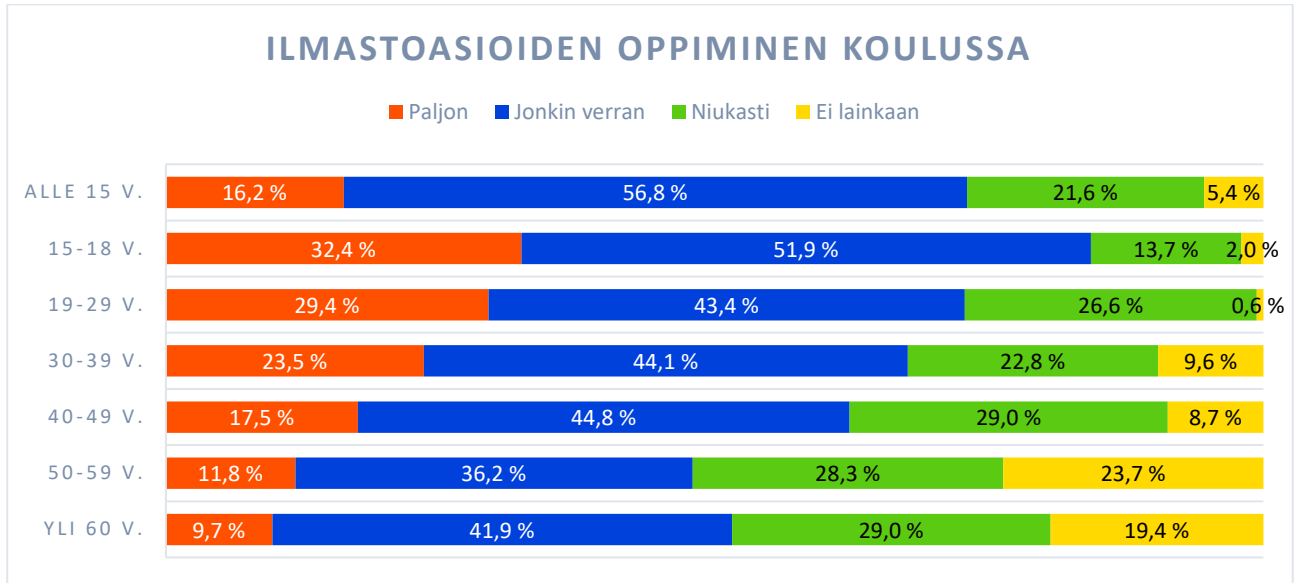
3.2 Ilmastovastuun oppimisen paikat

Ilmastoasioista on opittu eniten tiedotusvälineiden kautta, mutta myös kouluilla ja oppilaitoksilla on tärkeä merkitys. Ystävät, vanhemmat sekä työ ovat myös tärkeitä oppimisen paikkoja. Aiheesta on opittu myös omatoimisella perehtymisellä lukemalla, tutkimalla ja muulla tavoin itseoppimalla (Kuvio 6).

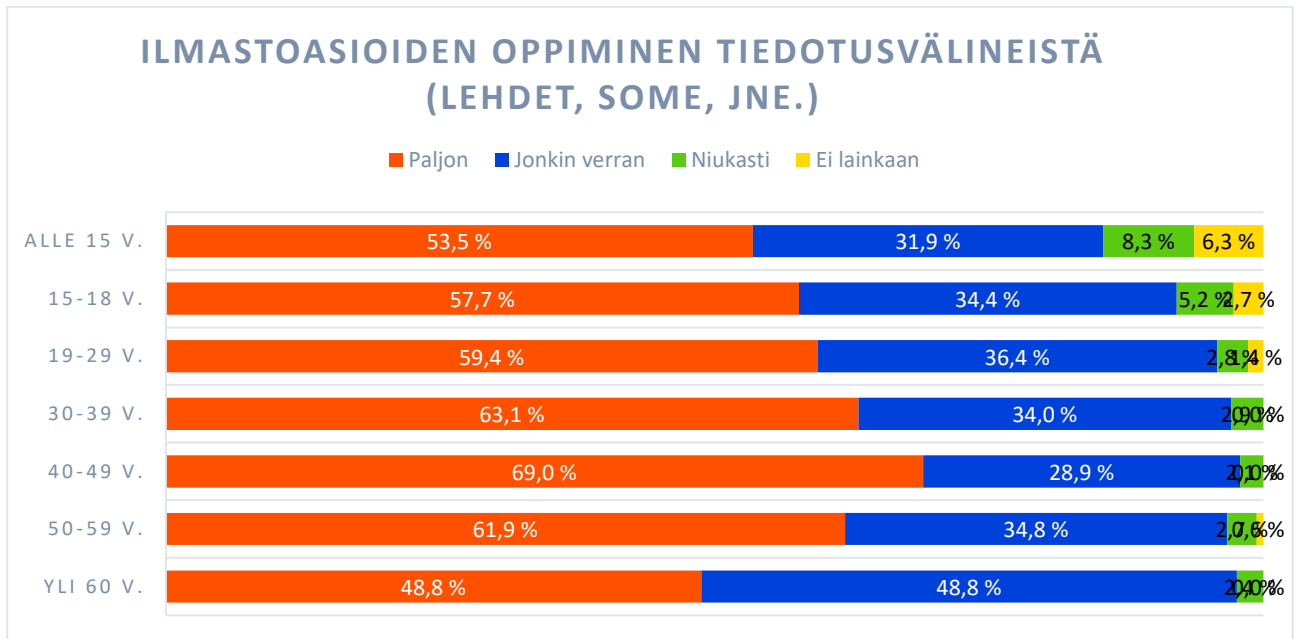

Kuvio 6. Ilmastoasioista oppimisen paikat

Tiedotusvälineistä ilmastoasioista ovat oppineet eri ikäryhmät aika tasaisesti. Nuorten 15-18 -vuotiaiden kohdalla koulun merkitys korostuu jonkun verran muihin ikäryhmiin verrattuna, kun taas vanhemmissa yli 30-vuotiaissa tiedotusvälineillä on hieman isompi merkitys kuin nuoremmilla (Kuviot 7 ja 8).

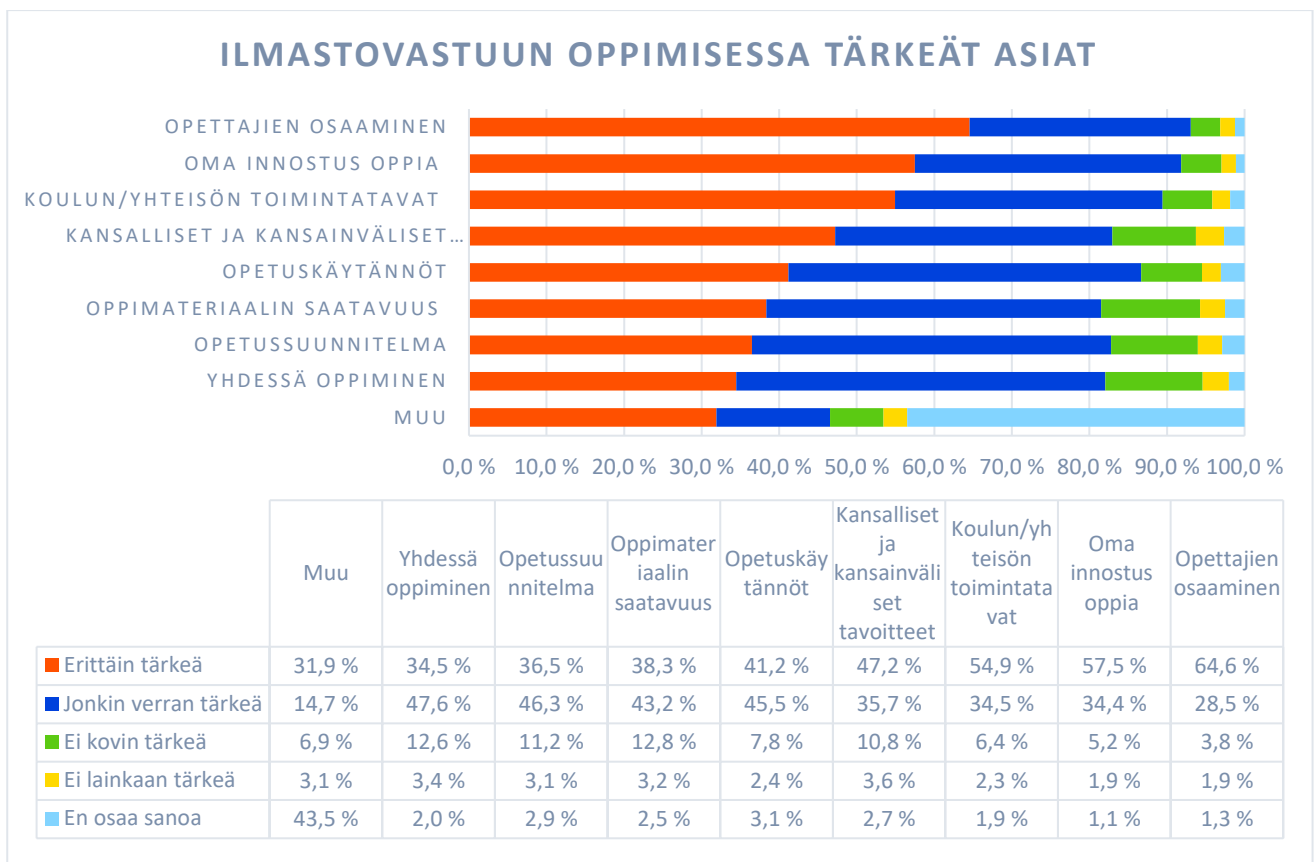
Kuvio 7. Ilmastoasioiden oppiminen koulussa, ikäryhmittäinen jakauma

Kuvio 8. Ilmastoasioiden oppiminen tiedotusvälineistä, ikäryhmittäinen jakauma

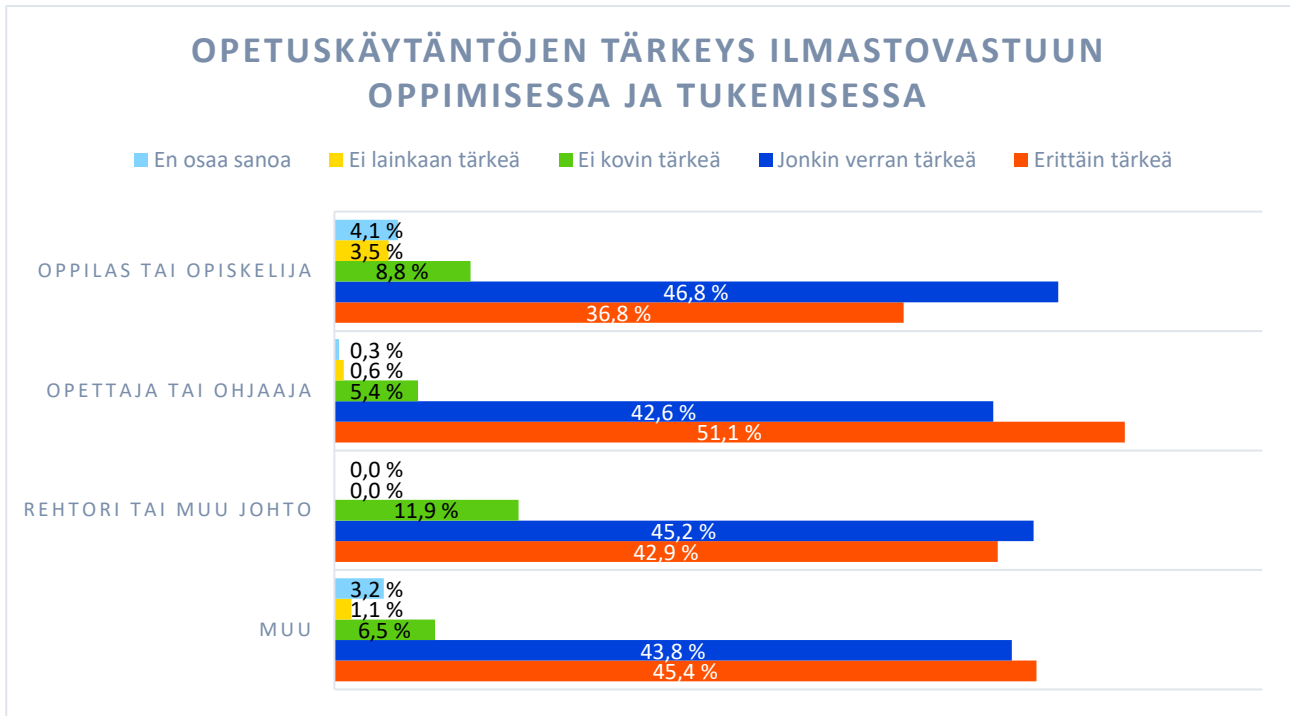
3.3 Ilmastovastuun oppimisen kannalta merkitykselliset asiat

Oleellisena tekijänä ilmastovastuun oppimisessa pidetään opettajien osaamista, jonka 931 (64,6 %) vastaajista mainitsee olevan erittäin tärkeää ja 411 (28,5 %) jonkin verran tärkeää. Oman innostuksen oppia kokee erittäin tärkeänä 831 (57,5 %) vastaajista. Opettajien osaamisen ja oman innostuksen lisäksi myös koulun ja yhteisön toiminnalla on suuri merkitys, sillä vastaajista 790 (54,9 %) näkee koulun tai yhteisön toimintatavoilla erittäin tärkeän roolin ilmastovastuun oppimisessa. Tärkeitä ovat myös kansalliset ja kansainväliset tavoitteet, opetuskäytännöt, oppimateriaalin saatavuus sekä opetussuunnitelma ja yhdessä oppiminen (Kuvio 9). Muina tärkeinä tekijöinä ilmastovastuun oppimisessa mainitaan muun muassa opettajien motivaatio ja sitoutuminen, poliittinen tahto, lainsäädäntö ja julkishallinnon toimet sekä arvot, tutkimustieto ja hyvät esimerkit.

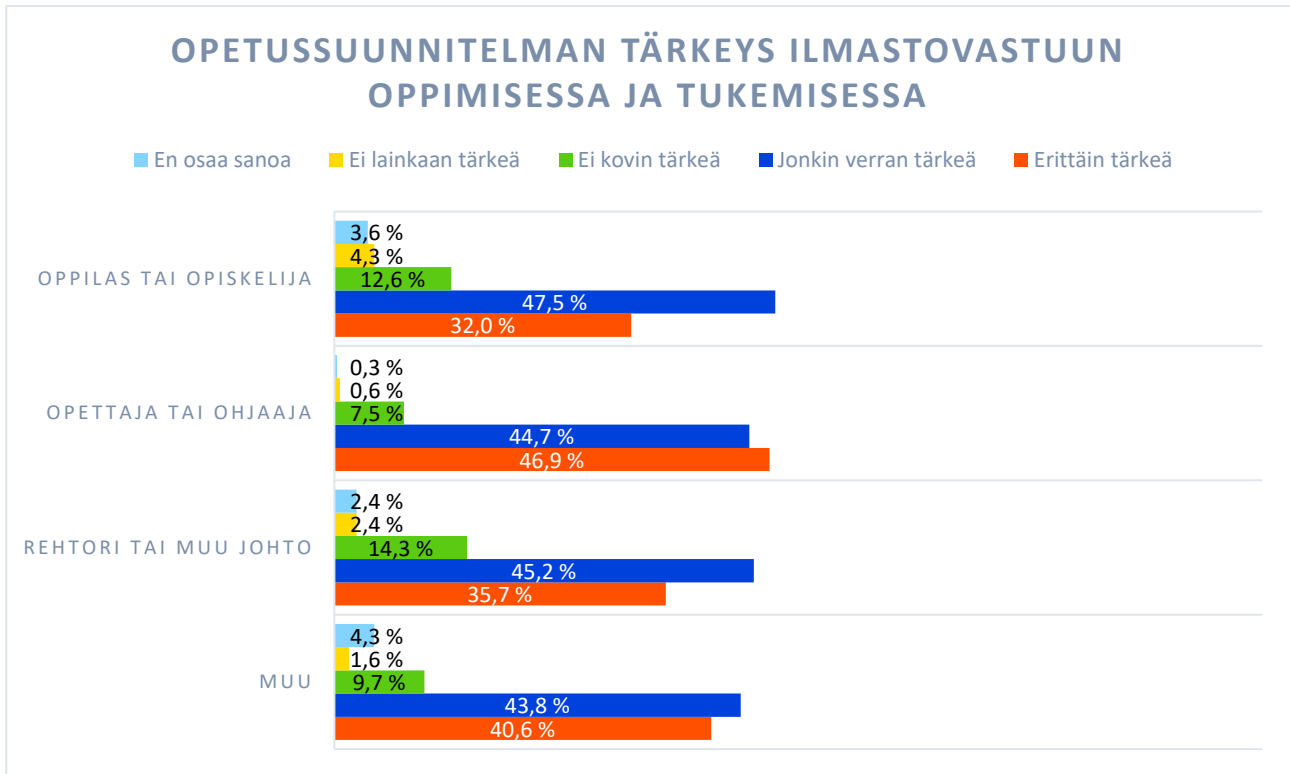
Kuvio 9. Tärkeimmät asiat ilmastovastuun oppimisessa

Opetuskäytäntöjen tärkeys korostuu hieman enemmän opettajien ja ohjaajien vastauksissa kuin muiden vastaajaryhmien ilmastovastuun oppimisessa ja tukemisessa. Opettajista ja ohjaajista yli puolet pitää opetuskäytäntöjä erittäin tärkeinä, kun oppilaista ja opiskelijoista vain 37 prosenttia. Oppilaista ja opiskelijoista 3,5 prosenttia vastasi, että opetuskäytännöt eivät ole lainkaan tärkeässä roolissa ilmastovastuun oppimisessa ja tukemisessa ja rehtoreista ja muusta johdosta puolestaan 12 prosenttia ei kokenut niitä kovinkaan tärkeiksi (Kuvio 10).

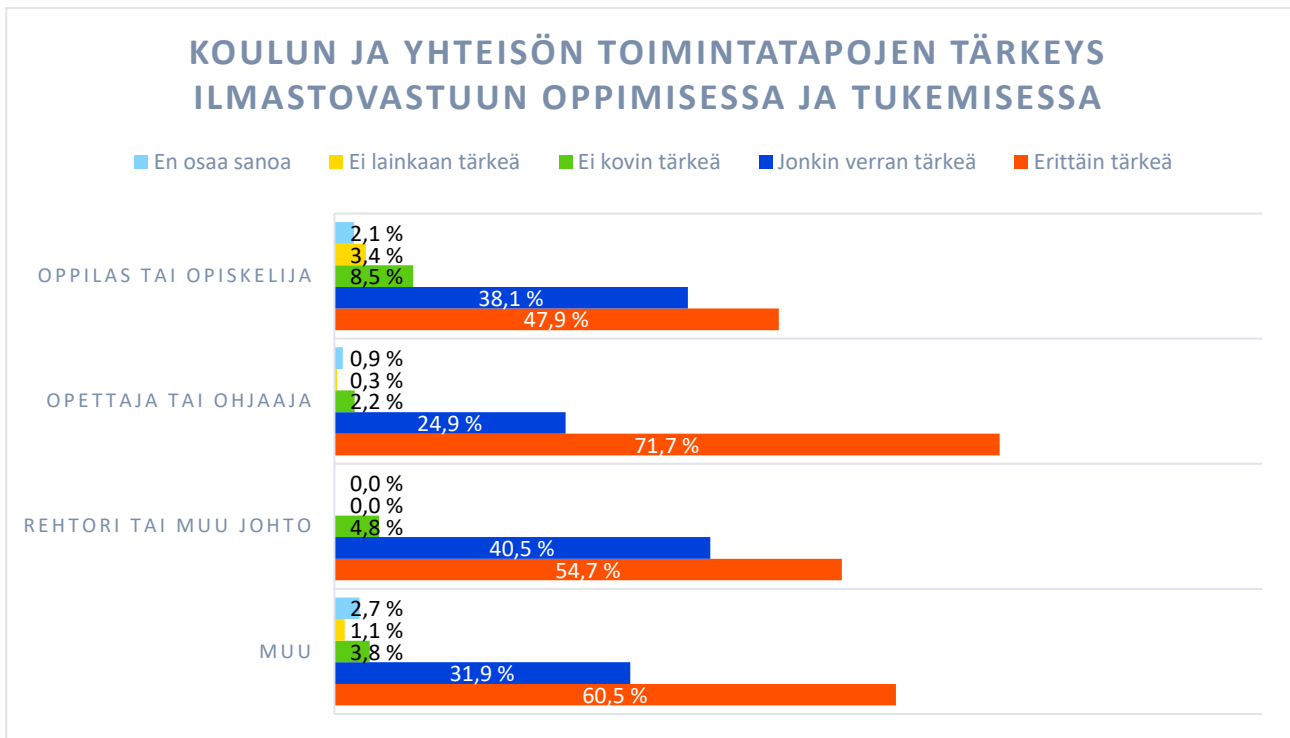
Kuvio 10. Opetuskäytäntöjen tärkeys ilmastovastuun oppimisessa ja tukemisessa, eri vastaajaryhmien näkemykset

Opetussuunnitelman merkitys ilmastovastuun oppimisessa ja tukemisessa koetaan samankaltaisesti kuin opetuskäytännöt. Opettajista ja ohjaajista yli 10 prosenttia enemmän kuin muista ryhmistä näkee opetussuunnitelman erittäin tärkeäksi. Toisaalta oppilaissa ja opiskelijoissa sekä rehtoreissa ja muussa johdossa on jonkin verran enemmän niitä, jotka kokevat opetussuunnitelman merkityksen vähäisemmäksi. Opiskelijoista 4,3 prosenttia ei näe opetussuunnitelmalla olevan lainkaan tärkeää merkitystä ilmastovastuun oppimisessa (Kuvio 11).

Kuvio 11. Opetussuunnitelman tärkeys ilmastovastuun oppimisessa ja tukemisessa, eri vastaajaryhmien näkemykset

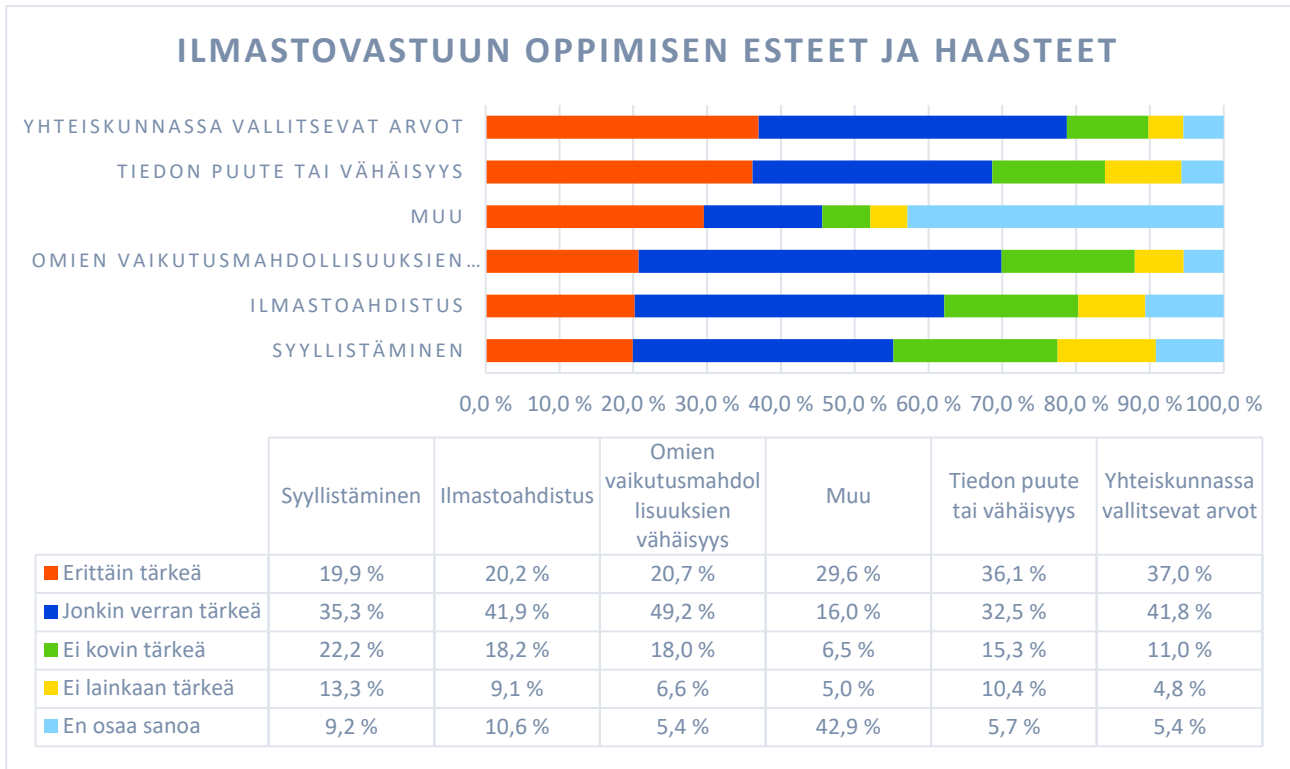
Koulun ja yhteisön toimintatavat kokee 72 prosenttia opettajista ja ohjaajista erittäin tärkeiksi tekijöiksi ilmastovastuun oppimisessa ja tukemisessa, kun taas rehtoreista ja muusta johdosta 55 prosenttia ja oppilaista ja opiskelijoista 48 prosenttia (Kuvio 12).

Kuvio 12. Koulun ja yhteisön toimintatapojen tärkeys ilmastovastuun oppimisessa ja tukemisessa, eri vastaajaryhmien näkemykset

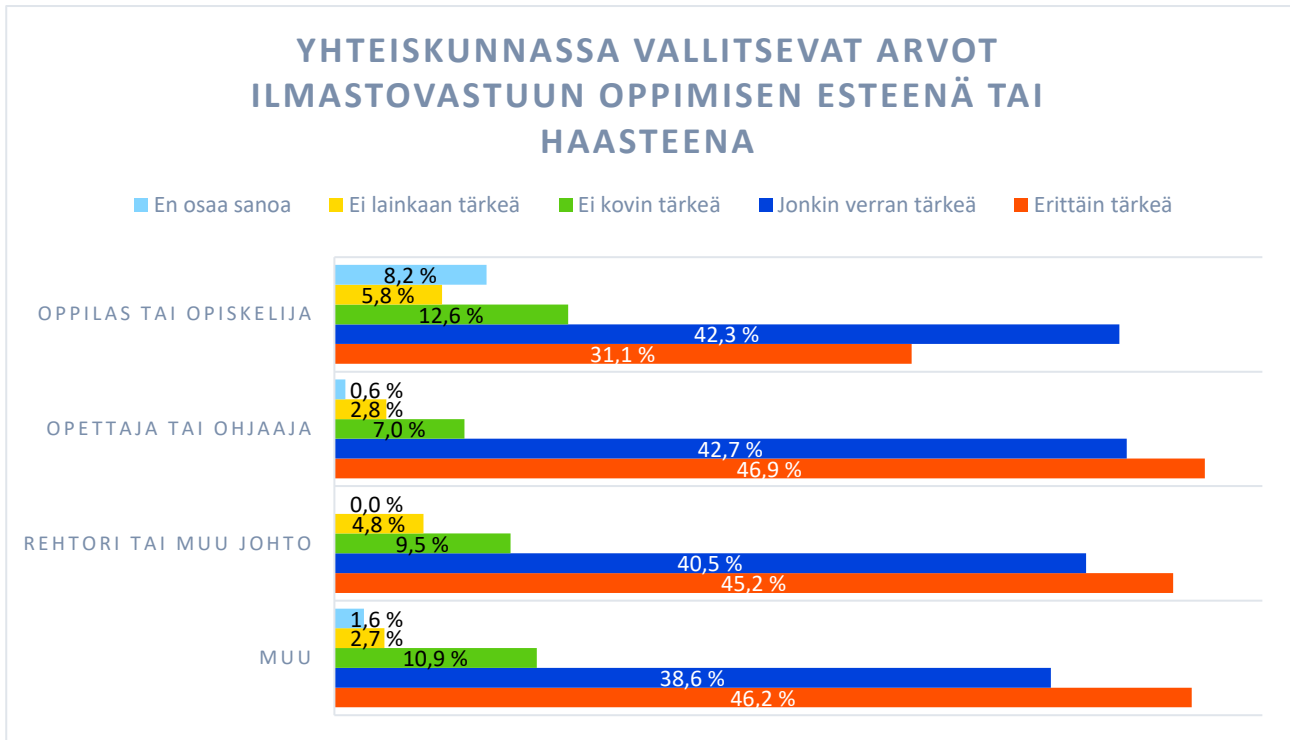
3.4 Ilmastovastuun oppimisen esteet ja haasteet

Keskeisin este tai haaste ilmastovastuun oppimiseen on kyselyvastausten perusteella yhteiskunnassa vallitsevat arvot. Vastanneista 529 (37,0 %) näkee arvot erittäin tärkeänä ja 598 (41,8 %) jonkin verran tärkeänä esteenä tai haasteena. Myös omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys, tiedon puute tai vähäisyys sekä ilmastoahdistus ja syyllistäminen koetaan tärkeiksi. Toisaalta noin kolmasosa vastanneista on myös sitä mieltä, että ilmastoahdistus ja syyllistäminen eivät ole tärkeitä esteitä tai haasteita ilmastovastuun oppimiseen (Kuvio 13). Muina ilmastovastuun oppimistä estävinä tekijöinä mainitaan mm. koulutuksen puute, koulussa vallitseva kollektiivinen hiljaisuus, omat tai tuttavien arvot, resurssointi ja ajan vähäisyys.

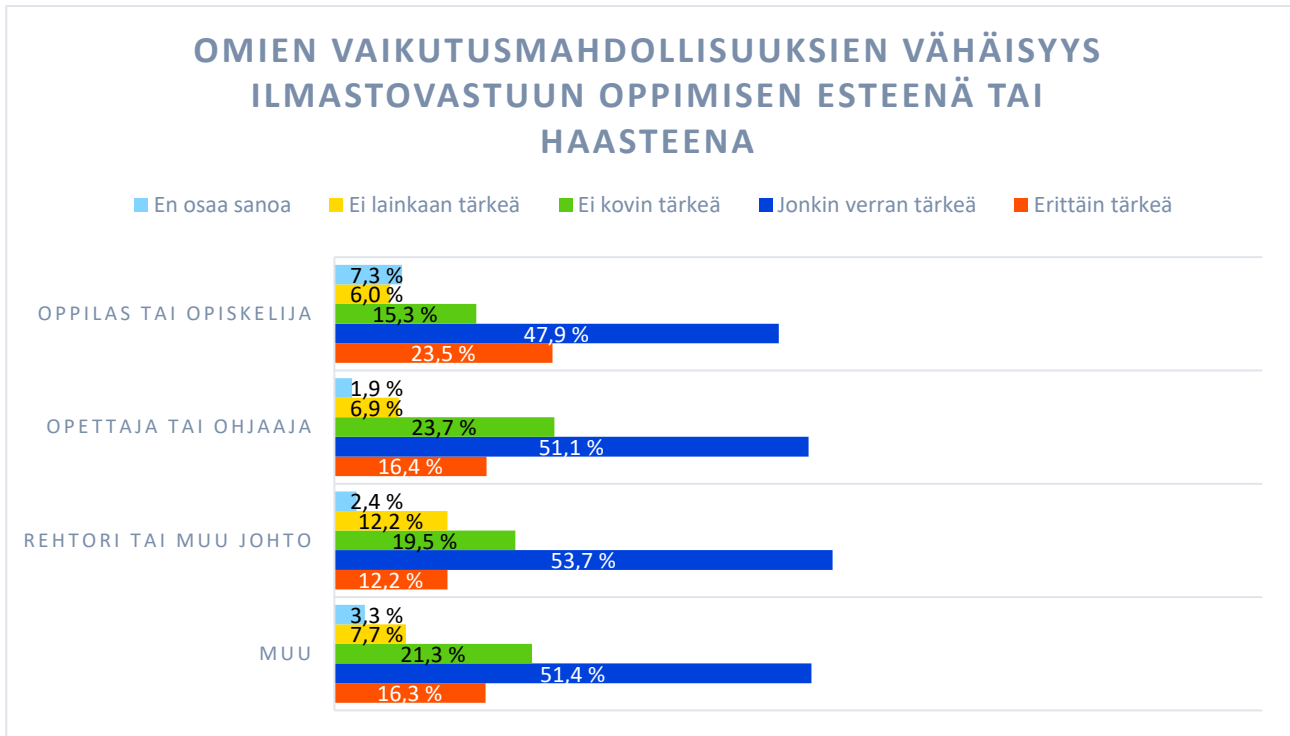
Kuvio 13. Ilmastovastuun oppimisen esteet ja haasteet.

Vastaajaryhmittäin tarkasteltuna oppilaat ja opiskelijat kokevat yhteiskunnan arvoilla olevan hieman vähäisempi merkitys ilmastovastuun oppimisen esteenä tai haasteena kuin muut ryhmät. Näistä 31,1 prosenttia kokee arvot erittäin tärkeänä esteenä tai haasteena, kun taas opettajista ja ohjaajista 46,9 prosenttia ja rehtoreista ja muusta johdosta 45,2 prosenttia (Kuvio 14).

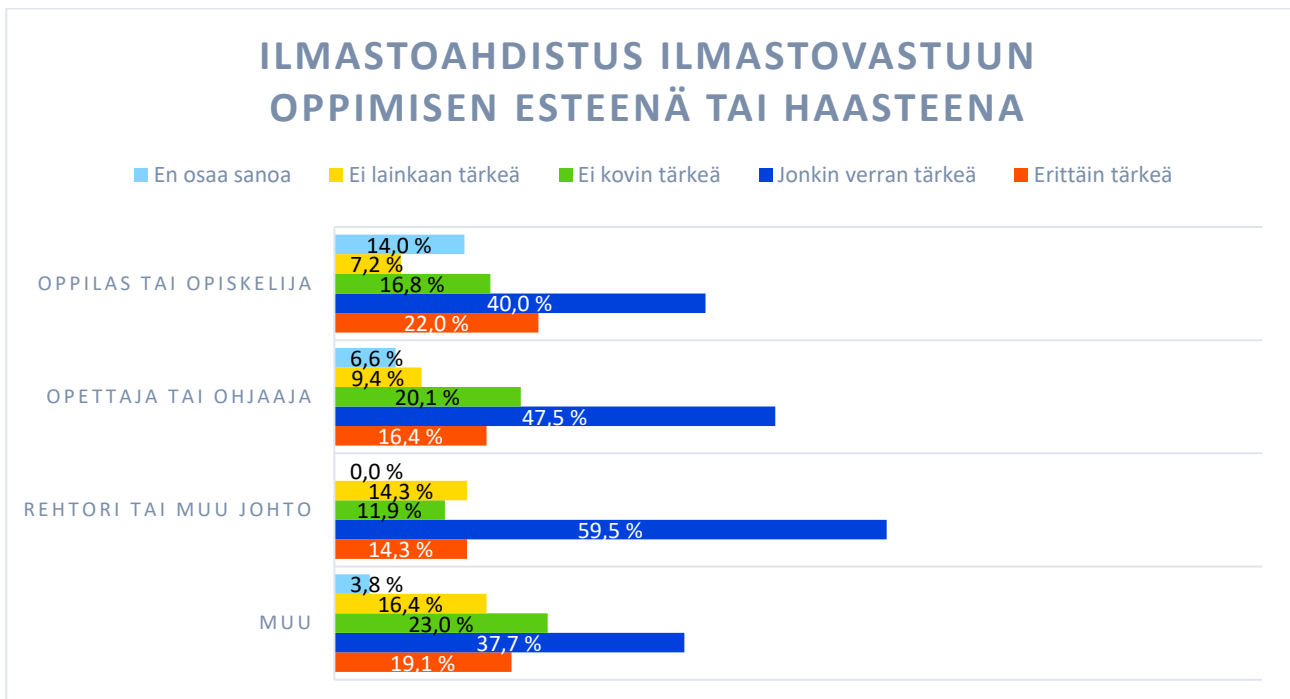
Kuvio 14. Yhteiskunnassa vallitsevat arvot ilmastovastuun oppimisen esteenä tai haasteena, eri vastaajaryhmien näkemykset

Omien vaikutusmahdollisuuksien vähäisyyden ilmastovastuun oppimisen esteenä tai haasteena kokee oppilaista ja opiskelijoista jonkin verran isompi joukko tärkeänä tekijänä. Näistä 23,5 prosenttia kokee sen erittäin tärkeänä ja 47,9 prosenttia jonkin verran tärkeänä esteenä tai haasteena. Rehtoreista ja muusta johdosta puolestaan hieman pienempi osa kokee sen erittäin tärkeänä ja toisaalta myös jonkin verran isompi osa ei lainkaan tärkeänä esteenä (Kuvio 15).

Kuvio 15. Omiin vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys ilmastovastuun oppimisen esteenä tai haasteena, eri vastaajaryhmien näkemykset

Vastaajaryhmistä oppilaista ja opiskelijoista on hieman isompi osa niitä, jotka kokevat ilmastoahdistuksen ilmastovastuun esteeksi tai haasteeksi, kuin muissa ryhmissä. Näistä 22,0 prosenttia kokee sen erittäin tärkeäksi ja 40,0 prosenttia jonkin verran tärkeäksi esteeksi tai haasteeksi (Kuvio 16).

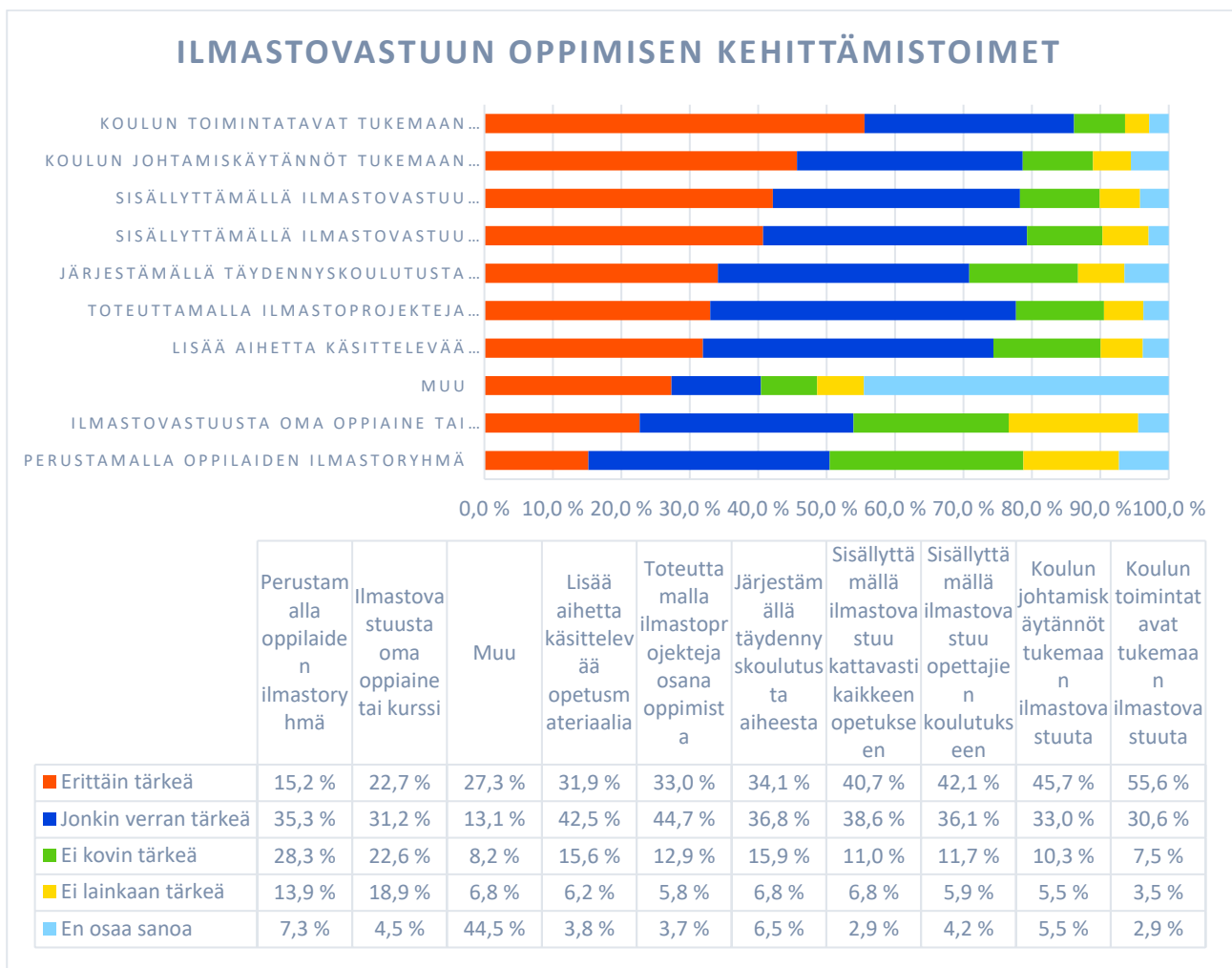

Kuvio 16. Ilmastoahdistus ilmastovastuun oppimisen esteenä tai haasteena, eri vastaajaryhmien näkemykset

4 Ilmastovastuun oppimisen kehittämistarpeet ja tulevaisuuden visioita

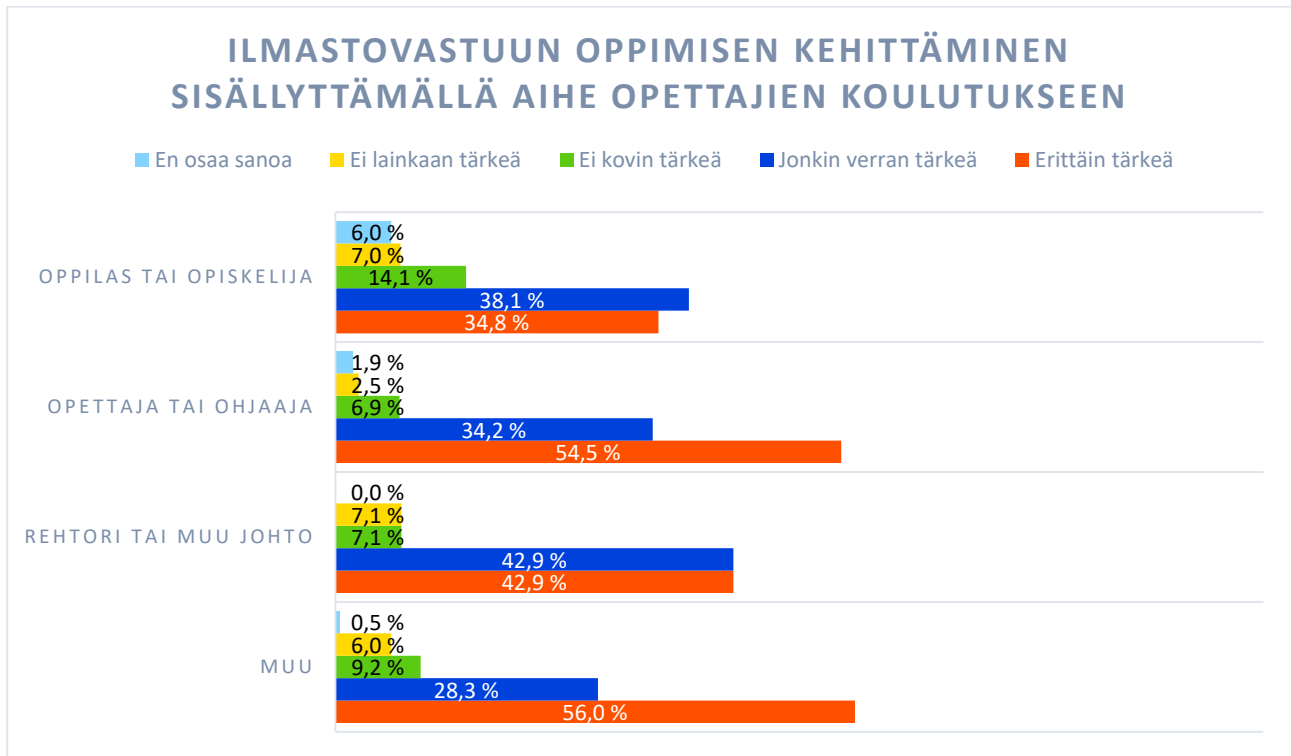
Ilmastovastuun oppimisen tärkeimpinä kehittämistoimina mainitaan, että koulun toimintatapojen ja johtamiskäytäntöjen tulisi tukea ilmastovastuuta. Kyselyyn vastanneista 794 (55,6 %) kokee toimintatapojen kehittämisen ja puolestaan 651 (45,7 %) kokee johtamiskäytäntöjen kehittämisen tukemaan ilmastovastuuta erittäin tärkeäksi kehittämistoimeksi. Lähes yhtä tärkeinä koetaan ilmastovastuun sisällyttäminen kattavasti kaikkeen opetukseen ja opettajankoulutukseen, toteuttamalla ilmastoprojekteja osana oppimista ja lisäämällä aihetta käsittelevään opetusmateriaalia (Kuvio 17).

Muita ehdotettuja kehittämistoimia ovat oppituntien lisääminen aiheelle, erillinen koulutettu opettaja ilmastovastuulle, rahoitusta opettajien ja ohjaajien kehittämiseen, kodit mukaan ilmastokasvatukseen ja osaksi arjen toimintoja. Lisäksi ehdotetaan kannustavia palkkioita ilmastomuutosta hidastavista toimista, erilaisia tapahtumia ja vierailuja sekä benchmarkkausta ja koko kunnan tukea koulun ilmastotoimille. Kaivataan myös lisää faktoihin perustaa tietoa ilman ideologisia painotuksia.

Kuvio 17. Ilmastovastuun oppimisen kehittämistoimet

Vastaajaryhmistä opettajat ja ohjaajat sekä ryhmä muu (mm. tutkijat, vanhemmat, hallinnon edustajat) kokevat erittäin tärkeäksi kehittämiskohteeksi ilmastovastuun sisällyttämisen opettajien koulutukseen. Opettajista ja ohjaajista 54,5 % ja ryhmästä muut 56,0 % näkevät tämän erittäin tärkeänä kehittämiskohteena. Oppilaissa ja opiskelijoissa on puolestaan enemmän niitä, jotka eivät osaa sanoa mielipidettään asiasta (6,0 %) tai eivät pidä tätä lainkaan tärkeänä (7,0 %) (Kuvio 18).

Kuvio 18. Ilmastovastuun oppimisen kehittäminen sisällyttämällä opettajien koulutukseen

Seuraavassa on muutamia kyselyyn vastanneiden näkemyksiä ilmastovastuun oppimisen toivotusta tilanteesta vuonna 2025. Keskeisinä teemoina tulevaisuuden visioissa nousivat mm. ilmastovastuun integroiminen kaikkeen opetukseen, ilmastovastuusta kansalaistaito ja ns. itsestänselvyys, jokaisen vastuu sekä arvot ja asenteet vastuullisuuden taustalla.

- Ilmastovastuu on otettu osaksi jokapäiväistä toimintaa, ilman ahdistavaa painostusta.
- Ilmastovastuu on osana kaikkia oppiaineita, ei erillinen päälle liimattu osa. Kytkös arkiseen omaan tekemiseen on selvä ja kiertotalouden keinot kaikille tuttuja. Ymmärrystä on isosta kokonaisuudesta ja omien tekojen vaikutuksesta siihen, kuitenkin positiivisessa hengessä. Ilmastoahdistus on vaihtunut teoiksi ja uskoksi, että maapallon voi pelastaa ja maapallon kantokyvyn rajoissa voi elää hyvin ja onnellisesti.
- Läpäisee kaiken kasvatuksen ja koulutuksen luontevasti ja positiivisesti.
- Koulun rehtori ja hänen esimiehensä edellyttävät koko henkilökunnan osallistuvan ilmastokasvatukseen. Opiskelijoita kannustetaan kyseenalaistamaan rakenteita, jotka ovat johtaneet nykytilanteeseen, ja toimimaan aktiivisesti niiden asioiden puolesta, jotka tarjoavat heidän mielestään parempia ratkaisuja.
- Ilmastovastuu (ja toki kaikki kestävä kehityksen mukainen toiminta) on luonteva ja luonnollinen osa oppimista kaikilla kouluasteilla. Opettajat ovat saaneet riittävästi koulutusta ja materiaaleja

opettamisen tueksi. Lisäksi asenneympäristö on muuttunut ilmastovastuuta tavoittelevaksi (väheksymisen sijaan).

- Koulun käytänteet toteuttavat ilmastovastuuta niin vahvasti, että oppilas ei edes huomaa oppivansa uutta asiaa vaan pitää vastuullista toimintaa ainoana vaihtoehtona.
- Jokainen oppii välittämään ympäristöstään sekä ymmärtää oman vastuunsa.
- Tärkeintä on, että ilmastovastuutieto ja ymmärtämys ilmastoasioista on hallussa kaikilla opettajilla ja kouluttajilla joko varsinaisen koulutuksen tai täydennyskoulutuksen kautta. Ilmastovastuun asiat ovat opetussuunnitelmissa kaikilla tasoilla. Ilmastovastuuta on opetettu useita vuosia oppiaineet läpäisevästi.
- Maapallon elinkelpoisena säilymistä tukeva, yhteisöllinen ja eettinen arvomaailma on kaiken opetuksen perustana.
- Ilmastovastuun oppiminen alkaisi jo varhaiskasvatuksesta jatkuen spiraaliperiaatteella läpi koko perusopetuksen ja toisen asteen. Ilmastovastuun tulisi tulla osa elinikäisen oppimisen kokonaisuutta.
- Ilmastovastuu jäsentyy osaksi kansalaistaitoja.
- Se on jo niin itsestään selvää, että sitä ei enää varsinaisesti tarvitse opettaa, se on osa arkea ja tavallista elämää.
- Ilmastoasiat ovat valtavirtaistuneet, itsestään selkeä osa muuta oppimista, kuitenkin niin, ettei aiheeseen ole totuttu niin, että se olisi muuttunut jotenkin vähemmän merkitykselliseksi.

5 Ilmastovastuun oppimisen iskulauseita

Kyselyssä pyydettiin ideoimaan iskulauseita ilmastovastuun oppimiselle:

Ilmastovastuuta ilon kautta!	Yhdessä, yhdellä planeetalla, pienillä teoilla
Tulevaisuus on meissä	Opiskellaan vihreän maapallon puolesta!
Tietoa ja taitoa maapallon hyväksi	Tiedon kautta toimimaan!
Ilmastovastuu koulujen arkeen ja päätöksentekoon - arjen tekoja - päivittäin	
Yhdessä, yhdellä planeetalla, pienillä teoilla	
Ymmärrä ympäristöäsi!	Mahdollisuus oppia parempi tapa elää
Koulut ja oppilaitokset edelläkävijöitä kestäväen tulevaisuuden tekemisessä	
Vår planet - vårt ansvar. Förstå planeten!	ILMASTO ON TÄRKEÄ, KÄYTTÄKÄÄ JÄRKEÄ
ILMASTOVASTUUTA, ILMASTO-OPPIA, ILMASTOTOIVOA	Patto Hallussa
Ilmastovastuu kaikkien vastuu	Me yhdessä luomme kestäväen tulevaisuuden
Meillä on valta käyttää tietoa ja taitoa maapallon hyväksi.	
Muutetaan yhdessä jo tämä päivä kestäväksi!	Tulevaisuus on meissä
Jotta koulutuksesta olisi hyötyä - tulevaisuudessakin	Toivo, tiedä, toimi!
	Älä laita käsiä taskuun, sinulla on vastuu
Pienet teot, suuret vaikutukset - ilmastovastuu kuuluu kaikille	
Ihminen on osa luontoa - pidä huolta siitä ja itsestäsi!	
Gör om gör rätt, klimatansvar nu!	Ota vastuu tulevaisuudestasi!
Nyt on pakko!	Ilmastotekoja kaikilta
Yhdessä!	
Tulevaisuus ei tule, se tehdään!	
Opi elää älä kerää	Yhdessä kestävämpään huomiseen!
Ilmastovastuu alkaa pienistä teoista. Myös sinä voit vaikuttaa!	